

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת בא תשפ"ד

“להתמיד הטובה - אל יבטח בה”

תוכן

א' - קריסתה של מעצמה / א

ב' - בטחון שגוי / ב

ג' - בטחון נכון / ג

מעצמת-העל של העת העתיקה

עבור כל מי שיודע אפילו קצת על ההיסטוריה בעת העתיקה, ובפרט על ההיסטוריה של מצרים העתיקה, מדובר בשאלה גדולה. כולם יודעים שמצרים העתיקה היתה מדינה עוצמתית. כבר כשאברהם אבינו הגיע למצרים, הוא מצא יישוב עשיר, ומצרים המשיכה לגדול ולהתפתח במשך זמן רב. ואז, כאשר הרעב של פעם בחיים השחית את המזרח התיכון כולו, מצרים היתה המדינה היחידה שנותרה על עומדה, בזכות התבואה שנאספה ואוחסנה מבעוד מועד. לאחר מכן מצרים המשיכה לגדול עוד ועוד - על גבם של העבדים היהודים. מצרים היתה אסם התבואה של העולם, מעצמת-העל של אותה תקופה עתיקה.

והמצרים לא היו אנשים נחמדים כל כך, שהם התבדלו לעצמם; הם שאפו תמיד להשיג הגמוניה על כל העמים שחיו בסביבתם. כיצד יתכן אפוא שאומה קטנה של יהודים התיישבה ממש בשכנות אליהם, ועם זאת במשך חמש מאות שנה אין כלל אזכור של בעיות מצידם של המצרים? זה מוזר ביותר! ארץ כנען תמיד היוותה מחוז של מצרים; היא נמצאת ממש בסמוך אליה! היתכן שהמצרים אפשרו למישהו לכבוש את המחוזות שלהם, ששוכנות ממש בחצר האחורית שלהם? בני העם שהגיע לארץ כנען מהמדבר חיו בכפרים וחוות, פזורים ברחבי הארץ כולה, והיוו טרף קל עבור מעצמה כמו מצרים. עם זאת, איננו שומעים דבר אודות המצרים. לא שומעים ולו מילה אחת הבוקעת מארץ מצרים. שמדינה כזו תיעלם לחלוטין מהנוף?! זוהי עובדה היסטורית יוצאת דופן.

א' - קריסתה של מעצמה

להיכן נעלמה מצרים?

כאשר מתחילים ללמוד נ"ך, בהתחלה, בספר יהושע, אנו לומדים על כך שבני ישראל היו עסוקים בכיבוש של ארץ כנען. נושא זה תופס חלק נכבד מהפרקים הרבים הראשונים של הנ"ך. בני ישראל נלחמו - על פי ה' - נגד כל מיני מלכים ושבטים, והשתלטו על הארץ, עיר אחרי עיר.

אם חושבים מעט על כך, יש כאן נקודה די מפתיעה בכל הנוגע לתקופה זו בהיסטוריה של אומתנו: העובדה שאיננו שומעים דבר וחצי דבר אודות מצרים. קוראים את ספר יהושע, שופטים, שמואל א' ושמואל ב', ואיננו מוצאים שום אזכור של מצרים, כביכול היא כלל לא היתה קיימת. ארצות אחרות, עמים אחרים - זה כן. עם ישראל הוצרך להתמודד עם כל מיני עמים שהקיפו אותו: ארם, אדום, עמון ומואב, פלשתים. אבל מצרים? שום כלום.

ישנו אזכור אחד ויחיד. כאשר דוד יצא לקרב מול עמלק, מוזכר בנביא, בדרך אגב, שאחד העבדים של אחד העמלקים היה מצרי (שמואל א' פרק ל). זהו האזכור האחד והיחיד: נער מצרי, שהיה עבד! זה דבר יוצא דופן. שמצרי יהיה עבד? המצרים לא היו עבדים; הם היו אומה של אדונים. אבל הנה, אנחנו מוצאים מקרה שבו היה עבד מצרי. אולם מלבד האזכור האגבי הזה, נראה כאילו מצרים לא היתה קיימת כלל.

כותבת בצורה הברורה ביותר: "וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה'" (ז, ה), "בַּעֲבוּר תִּדְעַ כִּי אֵין כְּמֹנֵי בְּכָל הָאָרֶץ" (ט, יד). כלומר: "אני הבוס כאן".

עשרת המכות היו עשרה 'קורסי הדרכה' באמונה - תזכורות על השי"ת. אבל לא רק עבור מצרים - הרי בני העם המצרי כבר נעלמו מזמן; הם לא לומדים כלום. עם ישראל, אלו שלומדים את ספר שמות, הם אלו שאמורים ללמוד את המוסר - השכל של "כִּי אֶבְדָּה מִצְרַיִם" - את השפלתם עד עפר של האומה העוצמתית ביותר של אותה העת. אנחנו אלה שנרוויח מלימוד החורבן שעבר על מצרים, והסיבה שהביאה לכך; מאיתנו מצופה ללמוד את הלימודים הללו!

ב' - בטחון שגוי

חכמים היזהרו בבקשותיכם

יש יסוד שנקרא 'בטחון' - לבטוח בה' ולסמוך עליו. הספר שעוסק יותר מכל בענין זה הוא ספר חובות הלבבות - אין שום חיבור שבו הנושא הזה נידון בהרחבה כה גדולה כמו בחובות הלבבות. וכך אומר החובות הלבבות (עי' שער עבודת האלקים פרק ז): "כדי להתמיד הטובה - אל יבטח בה". מדובר במילים ספורות, שקל לשנן ולזכור אותן. פירושו של דבר הוא, שמי ששם את מבטחו בגורם כלשהו, עלול לגרום בזה לאותו דבר להילקח מאתו; ולכן, אם ברצונך לשמר את מה שיש לך, תדאג לא לסמוך עליו.

והנה, מטרתו של החובות הלבבות כאן אינה להעניק לאדם עצה טובה כיצד לשמור על ממונו. לא זה מה שמעניין אותו כעת - כמובן שזה כן מעניין אותו, אבל לא זו המטרה שלו כאן. בדבריו אלו מלמד אותנו החובות הלבבות אודות הנהגת ה' בעולמו, כיצד הוא מכוון את האדם לפתח שכל תורני מוצלח, שכל הבוטח בהשי"ת בלבד. הוא מלמד אותנו שלעתים הקב"ה נוטל מהאדם איזה דבר, דבר שבו הוא שם את מבטחו, כדי ללמד אותו - כמו גם את כל מי שמוכן ללמוד מכך - לא להעביר את מבטחו מה' לאף גורם אחר. זהו אחד הלימודים שמצופה מאיתנו ללמוד מפרשת השבוע, וזהו עיקרה של שיחתנו הנוכחית. ובכן, הבה נתחיל.

ארץ הנילוס

הידעתם כי ישנה סיבה מסוימת מדוע מצרים נקראה בשם זה? 'מיצר' בלשון הקודש משמעותו

אבדה מצרים!

אולם למעשה, היא יוצאת דופן רק עבור מי שלא למד את פרשת השבוע. כולנו זוכרים איך שהתורה מתארת כיצד יועציו של פרעה התחננו בפניו שישקול מחדש את החלטתו להמשיך ולהחזיק בבני ישראל בארצו: "הֲטָרַם תִּדְעַ כִּי אֶבְדָּה מִצְרַיִם" (שמות י, ז). מצרים כבר אבודה!

וזו לא היתה גוזמה. המצרים הגיעו למקום כל כך נמוך על ידי המכות, עד שהם לא הצליחו אפילו להרים את ראשם; הם לא יכלו להשמיע ציוץ. אכן, אילו מצרים היתה האומה האדירה כפי שהיא היתה מקודם לכן, אין ספק שהם היו מטרידים כל הזמן את עם ישראל. למען האמת, גם אם לא היו אומה אדירה, אבל הם היו משהו - היינו שומעים עליהם תדיר במהלך תולדות ימי עמנו.

אולם אכן, "אֶבְדָּה מִצְרַיִם" - מצרים נהרסה. היא נהרסה כל כך, שמאז שבני ישראל יצאו ממצרים, לא שומעים על מעצמת-העל הזו במשך מאות שנים! היא השתתקה לחלוטין. היתה זו תקופה בת חמש מאות שנה שבה מצרים נעלמה מעל מפת ההיסטוריה.

מדהים לאיזה מעמד נמוך הגיעו המצרים! המכות היכו בהם אחת אחרי השניה, עד שכל מה שמצרים בטחו בו, נהרס כליל. עד כדי כך, שהם נותרו מושפלים עד עפר, ולא העזו לצאת ממקומם השפל במשך חמש מאות שנה!

הלימוד

השאלה הנשאלת כעת היא, מה היתה התכלית של חורבן זה? הלא כדי להוציא את בני ישראל ממצרים, לא היה צורך בשום מכה, ואף לא בשום נס גלוי. מצרים יכולה היתה לעבור איזה שהוא מרד פנימי, או שפורענות כזו או אחרת היתה יכולה לחלק את העם המצרי, וכך היו בני ישראל יוצאים בצורה טבעית. האם העבדים הכושים בארה"ב לא יצאו לחופשי בלי עשרה מכות? היה יכול להיות אפילו 'אברהם לינקולן' מצרי; למה לא? היתה יכולה להתחולל מלחמת אזרחים, ובני ישראל היו יוצאים לחופשי, מבלי שיהיה צורך להשחית את ארץ מצרים. מה היתה אפוא התכלית של אותה "אֶבְדָּה מִצְרַיִם"?

כאשר הקב"ה החל להביא על מצרים את עשרת המכות, בעודו מכה בהם מכה אחר מכה, הוא הציג את המכות באמצעות הקדמה המגלה על תכליתן. התורה

וממלא את תפקידו נאמנה. לא רק שהם היו אסירי תודה לנילוס, לא רק שהם התגאו בו, **הם שמו בו את מבטחם!**

הו! כאן הם כבר חיפשו צרות. לשים את מבטחך באמצעי כלשהו?! "כדי להתמיד הטובה - אל יבטח בה". זה הדבר האחרון שתרצה לעשות לטובה שממנה אתה נהנה! כי אם תעשה כן, יתכן והקב"ה יצטרך ללמד אותך פרק מסוים; הוא עלול להזכיר לך מיהו באמת המיטיב שלך.

הנילוס חוטף מכה

זו הסיבה שהנילוס היה זה שספג את המכה הראשונה במצרים. מצרים היו כל כך בטוחים בנהר שלהם, שהקב"ה היכה בהם בנהר עצמו, והנילוס הפך כעת למקור של בעיות עבורם. ראשית, כל המים הפכו לדם; היאור כולו הפך למטרד אחד גדול. במקום מים מניבי חיים, היאור הפך לנוזל מלוכלך שהרס את שדותיהם. לא ניתן היה להשתמש בו למי שתיה, והוא הרס את הצמחיה. משמעות הדבר היתה, שהאליל שבו שמו המצרים את מבטחם, הסתובב והעניק להם בעיטה הגונה, ובכך לימדם "כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים" - אלו הם אלהים של אין ואפס, 'אליל' מלשון 'אל' - העדר, אין.

אין הכוונה שהנילוס הוא שום דבר. הנילוס היה חשוב ביותר! השאלה היא למי מייחסים את ההצלחה. אם לא רואים את מי שעומד מאחורי ההצלחה, אזי במוקדם או במאוחר עלולים לאבד אותה.

אני רוצה להציג בפניכם דוגמא בת ימינו, המקבילה למקרה של הנילוס. זה אמנם לא העתק מדויק, אבל למעשה זה אותו הדבר. היום באמריקה אנחנו סוגדים לערך הדמוקרטיה; עד כדי כך שאנחנו מצדיקים את שליחתם של חיילים אמריקניים להילחם למען עולם שיהיה בטוח עבור הדמוקרטיה. ולא רק גויים. יהודים חרדים מהללים אף הם את הדמוקרטיה, ואת 'החוקה האמריקנית', שכן אלו מעניקים לנו את זכויותינו, את חופש הדת שלנו.

קץ הדמוקרטיה

אכן, אין ספק שטוב שיש לנו את הדמוקרטיה, אבל ברגע שבני אדם שמים בה את מבטחם, היא עלולה להפוך לקללה, ל'טראבלמייקר' (עושה-צרות). אתן לכם דוגמא. בגרמניה של לפני מלחמת העולם הראשונה, לא התקיימה דמוקרטיה אמיתית, אלא שלט שם קיסר. הקיסרים מעולם לא היו מאפשרים

גבול, ו'מצרים' היינו 'גבולות כפולים'. 'מצרים' פירושה ארץ ארוכה וצרה - בעלת שני גבולות צרים.

מדוע מצרים היא ארץ ארוכה וצרה? למה היא לא יכולה היתה להיות רחבה? התשובה היא שהפוריות של המדינה תלויה בנהר ארוך וצר, והמדינה התפתחה לאורכו של הנהר. כולם יודעים שנהר הנילוס עולה על גדותיו מדי שנה, ומציף את אזור השפלה משני צידי הנהר, עד למרחק מסוים. כאשר המים נסוגים, הם מותירים אחריהם משקע עשיר, 'חמרה' (אדמה עשירה בתחמוצות ברזל) שמעשירה את האדמה והופכת את האזור לאחד הפוריים ביותר בעולם. מכיון שהמצרים היו תלויים בנהר הנילוס, אזי אורכו של הנהר הוא אורכו של היישוב במצרים. כל שטח מעבר לנילוס הוא אדמה צחיחה, מה שהופך אותו לאזור לא יצרני ובלתי מיושב.

עובדה זו הפכה את הנילוס לגאוותה של מצרים. היה להם נהר ענק וקסום שזרם בארצם, ותעלות השקיה הובילו מהנילוס לכל מקום. היה זה מחזה מרהיב עין, לראות את המים החיים והמחיים, זורמים בגאון לאורך המדינה, והופכים את עמק הנילוס כולו לתמונת נוף פוריה ומרהיבה.

הנילוס סיפק למצרים לא רק מים לגידול תבואה ולשתיה. המים היו בשפע רב, והספיקו אף לרחיצה ולכיבוס. הנילוס שימש גם כנתיב תחבורה עבורם, ובו הם ניווטו את ספינותיהם. הוא אף טיהר את האוויר. הנהר העוצמתי הזה שחצה את מצרים היה מושא גאוותם, הוא היה מיטיבם הראשי.

יאורו של פרעה

זו הסיבה שיחזקאל הנביא (כט, ג) מתאר את פרעה כמי שאומר "לִי יְאִרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי". משמעות הדבר היא, שבגלל שהיאור שייך לי, אני מסוגל להתקיים בכוחות עצמי. זהו פירוש הפסוק "הִנֵּה יֵצֵא הַמִּימָה" (ז, טו) - פרעה יצא כדי לסגוד ליאור. זהו הפשט הפשוט. אמנם יש מדרש ידוע המוכר לכולם מדברי רש"י, אולם הפשט הפשוט הוא שפרעה יצא למים כדי לחלוק כבוד למי שהיטיב עמו. כל כולו נתמך על ידי הנילוס. הנילוס היה הכל בשבילו.

וזה לא היה רק פרעה. חז"ל (בראשית רבה לט) מספרים שבארץ מצרים היה חג לאומי, שנקרא 'יום תיאטרון של נילוס' - היום שבו הוצג התיאטרון של הנילוס. הכוונה היא שהעם התאסף יחד כדי לחלוק כבוד לנילוס שהיה עולה על גדותיו מדי שנה בשנה,

שהכל הוא מהשי"ת, אזי בדיוק כפי שהמצרים בטחו בנהר הנילוס, החוקה עלולה להפוך את המדינה על ראשה.

הנילוס היה הכל עבור מצרים! הכל טוב ויפה, אין ספק שהם היו זקוקים לנילוס. אבל הם סמכו עליו. הם בטחו בנילוס. ולכן, כאשר הגיע הזמן לנפץ את יהירותו של פרעה ושל עמו, המכה הראשונה נשלחה אל הנילוס, וכך, מקור השגשוג הפך למקור הזוהמה. בעוד הנהר זורם לאורך המדינה, הוא זיהם את המדינה כולה, והפך למקור של חורבן ושממה עבור מצרים. וזה היה הלימוד שלשמו נועדה מכה זו.

לא תשכח!

וזה היה תחילתו של הסוף. המדינה כולה החלה למעוד, שכן "וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים" - הקב"ה הוציא לפועל את משפטו בכל מה שמצרים סגדו לו, כל האמצעים שבהם הם בטחו. הם סמכו על הנילוס. הם סמכו על האדמה. הם סמכו על מזג האוויר ועל גבולותיהם הבטוחים ועל שדותיהם. והכל התברר כשום דבר מלבד אכזבה גדולה. הכל נמחה על ידי הקב"ה.

"תִּדְעַ כִּי אֶבְדָּה מִצְרַיִם" - מצרים היתה אבודה, הרוסה. אין לכם מושג איזה חורבן הגיע לארץ. והוא הגיע על מנת שילמדו את הלקח - על מנת שאנחנו נלמד את הלקח - שאומה שבוטחת באדמתה, שבוטחת בכוחה, תאבד את אותה אדמה ואת אותה הכח.

איני אומר שהחורבן לא היה מגיע למצרים עבור עבירות אחרות גם כן. אין ספק שהיו במצרים צורות רבות של השחתה שהיו ראויות לעונש, אולם מבין כל צורות הרשעה שהיו שם, הקיצונית ביותר מביניהם היתה שהן שכחו את ה'! לשכוח שכל מה שיש לך, כל מה שאתה קונה, כל מה שאתה משיג ושאי פעם תשיג, ניתן לך מאת הבורא יתברך. אחרת, זו כפירה כפשוטה.

ולכן, אם יש לימוד אחד שאנחנו נלמד מהמכות, שיהיה זה הלימוד הזה: מי שחפץ שהטובות שלהן זכה יימשכו, אל לו לשים את מבטחו באמצעי שהביא לו את הטובות. אם יש לך דיפלומה, אם יש לך ראש טוב או ידים טובות, אם התברכת בכושר דיבור יוצא דופן, אם זכית בדוד עשיר או עסק מצליח, או אפילו לא כל כך מצליח, איזו סיבה להצלחה שרק תהיה, אם אתה רוצה שזה יימשך, תוודא שאינך בוטח כלל בסיבה זו - ובמקום זאת, תזכיר לעצמך ללא הרף

לנאצים להגיע לשלטון. הם לא היו מאפשרים את רדיפתו של העם היהודי. הם לא היו אוהבי ישראל, אבל כן היו להם עקרונות מסוימים של הגינות, של חוק וסדר.

ומה אירע? כאשר שיטת הממשל בגרמניה הוחלפה סוף סוף, והיא הפכה ממלוכנית לדמוקרטית, יהודים רבים סברו שתצמח מכך ישועה. "אנחנו יכולים לבטוח בדמוקרטיה, בחופש, בזכויות ובהגדרה עצמית". כעת הקיסר וילהלם כבר לא היה בשלטון, והתקיימו בחירות כלליות. ובמי הם בחרו? הם בחרו בהיטלר.

זהו הלימוד. "אל תבטחו בדמוקרטיה!" אני חושש מלומר זאת, אך יתכן ויום אחד יעשו בה שימוש עבור דברים איומים. אני לא אומר תאי גזים חס ושלום, אבל האם איננו כבר רואים שמשתמשים בדמוקרטיה כדי להצביע עבור התרתם של כל מיני מעשים בלתי מוסריים, של העבירות החמורות ביותר בתורה? החוקה עלולה להפוך למקור של רשע. או אז אנחנו נסבול נוראות כתוצאה מכך.

"בֵּא-ל נְשִׁים מִבְּטַחְנוּ"

ולכן, ארגונים כמו 'הקונגרס היהודי-האמריקאי' וכן 'הוועד היהודי-האמריקאי הנלחמים למען שימור הדמוקרטיה, הם סכנה עבורנו. הם נלחמים כדי שהממשלה לא תעניק תמיכה פדרלית לשיבות, משום שהדבר מהווה איום על עקרונות החוקה! הם מבקשים לשמר את החוקה בכל מחיר, כי היא המטיבה שלהם. היא 'שמיכת הבטחון' שלהם. האנשים האלה שמים את מבטחם בחוקה במקום לשים אותו בה'.

אוי לא! זהו הדבר המסוכן מכל. זוהי סכנה גדולה - לבטוח בדבר אחר מלבדו יתברך. אם אנחנו, היהודים-האמריקאים, מאחלים עבור אמריקה להמשיך ולהיות מדינה של סובלנות, של חירות, אסור לנו לשים את מבטחנו בחוקה. השכל שלנו, הדיבור שלנו, הגישה שלנו, צריכים תמיד להיות שיש לנו את ה' ורק את ה'. הנילוס הוא כלום, הדמוקרטיה היא כלום והחוקה היא כלום. טעות גדולה היא לחשוב שהחוקה היא החומה החוצצת בינינו לבין הרדיפות.

אם אנחנו מקווים שהחוקה הזו תישאר כערובה לחירותנו, אסור לנו לבטוח בה, אלא עלינו לבטוח אך ורק בהשי"ת. ואז, עם החוקה או בלעדיה, גורלנו הטוב יישמר. אין זה אומר שלא כדאי לעודד את הדמוקרטיה, אבל אסור לבטוח בה! כי אם בוטחים בה, אם שוכחים

פעם ניגש תלמיד אחד אל הסבא מסלבודקה זיע"א ושאל אותו כך: "מדוע כל השמועסע'ן (השיחות) של הרב'ה אינם למעישיה? אין בהם שום דבר מעשי. הרב'ה מדבר רק על מחשבות ורעיונות".

מה ענה לו הסבא? "איני מבין. הכל למעישיה. כל מה שאני מדבר הוא למעישיה".

עד כאן תוכן השיחה שהתנהלה בין הסבא זצ"ל לבין אותו תלמיד, כפי שהיא סופרה על ידי התלמיד. אולם מי שחזר בפני על הסיפור הוסיף לו פרשנות: "כי מי אמר ש'מעשה' עושים רק עם הידים? יש גם 'מעשה' שעושים עם הראש".

לא ניגע לריק

אז כמה בדיוק צריכים להשתדל - מה לעשות ומה לא - את זה רק ה' יודע. אולם מה צריך לחשוב - את זה אנחנו כן יודעים. בכל הנוגע למחשבה, לדעת הנכונה שעלינו לאחוז בה, אין כל שאלה כמה כן לעשות וכמה לא לעשות - הכל זה רק הקב"ה.

כשיש צורך להשתדל לפרנסה, תעשו השתדלות, ותעשו זאת בחריצות - אחרת, אינכם מקיימים את החלק שלכם בעסקה. כמו כן, תחסכו כסף כדי לקנות בית וכדי לחתן את הילדים, תתקינו סורגים בכל החלונות, וכן תשמרו על בריאותכם. כל מה שצריך לעשות - תעשו. אבל בד בבד, מידת הבטחון דורשת מאיתנו להרגיש שהקב"ה הוא זה שזן אותנו; הוא זה שעומד מאחורי כל הצלחה עסקית. את צ'ק המשכורת וכן את הבריאות האיתנה - אנחנו זוקפים אליו.

זה לא קל - "אבל הרי הלכתי ללמוד מקצוע. למדתי להיות איש מחשבים, ואני עובד קשה כל השבוע. ברור שמגיע לי תשלום". אולם עלינו להבין שהכל זה כלום. אפס! הכל אפס! הקב"ה הוא זה שנותן לך הכל.

בין אם הרווחת את כספך במניות, בעבודה מאומצת, או שמא המצאת איזה פטנט מוצלח - מדובר בתעתוע שווא. לא משנה כמה מאמץ השקעת בעבודתך, כשאתה חוזר הביתה בסוף השבוע עם צ'ק המשכורת ביד, הקב"ה הוא זה שנתן לך את הצ'ק הזה, לא הבוס.

חסיד בכל מעשי

בכך הופכים החיים לניסיון אחד גדול. מנסים אותנו ובוחנים אותנו, ואנחנו עושים את כל הפעולות, ולכן אנחנו "עושים את זה בעצמנו", אבל עלינו לדעת שלמעשה איננו עושים שום דבר. הכל הוא אך ורק מהשי"ת!

שרק ה' הוא זה שמביא לך את הצלחתך. זכור תמיד לייחס את גורלך ששפר עליך אך ורק לקב"ה. זה הפירוש של 'בעל בטחון' - אדם שקנה לעצמו את התכשיט היקר שלו אנו קוראים 'בטחון'.

ג' - בטחון נכון

בטחון והשתדלות

יש אנשים, שכאשר הם שומעים את המילה 'בטחון', מיד רוצים לדעת: "האם עלי להשתדל בשיעור הזה או הזה? האם במצב פלוני אני עושה מעט מדי השתדלות? או שמא עלי לבטוח יותר?" תמיד מתנהל אצלם דיון פנימי: "האם אני צריך להשתדל, לעשות, או שמא לא?"

והנה, אם אני הייתי מסוגל לענות על השאלות הללו, לא הייתי יושב כאן. הייתי פותח משרד בשדרה והופך למיליונר, כי במרוצת השנים, נשאלתי שאלות כאלו על ידי כל כך הרבה אנשים. אני מקבל כל הזמן שיחות טלפון עם שאלות כאלו. אתם יודעים מה אני עונה להם? שבלתי אפשרי לדעת.

זהו נושא לא פשוט בכלל; תמיד הוא מורכב, כי זהו אחד מהנסיונות הגדולים של החיים. אף אחד אינו יודע - וזה חלק מהנסיון. ואף על פי כן, מצופה מאיתנו לעמוד ולעשות את המקסימום כדי לבחור בדרך הנכונה. יהודי שעובד על בטחון בה', ימצא את הדרך הנכונה בחייו. הוא יעשה שימוש בחכמה המובנית שבו, ויקבל החלטות נכונות, כפי מיטב יכולתו. יתכן ומדי פעם הוא גם יטעה, אבל הוא עובד את ה'; הוא עושה כמיטב יכולתו.

במחשבה ובמעשה

אולם למרות שאין ספק שבמובנים מסוימים, קיים שינוי בדרכי הנהגתו של בעל הבטחון - מבחינות מסוימות, בעל הבטחון נוהג אחרת ממי שאינו בעל בטחון - אולם לא זהו הנושא שלנו בשיחה זו. כרגע אנחנו לומדים חובות הלבבות, כלומר לא חובות האיברים אלא חובותיו של השכל. וחשוב שנדע שכל החלטה שנקבל - "האם עלי לעשות את ההשתדלות הזו או לא?" - הקיום האמיתי של מצוות הבטחון תלוי בראש ובראשונה לא על מה שנעשה אלא על מה שנחשוב.

"הו", אומר הקב"ה, "אתה משאיר אותי מחוץ לתמונה".

ואז הקב"ה חס על האיש הזה, והוא מבקש להציל אותו מ'הצלחתו' המסוכנת. ה' ברחמיו מבצע ניתוח, ומסיר מהאדם את עושרו. זהו חסד גדול עבור האדם, כי כעת, בעודו מנסה ללא הצלחה למצוא עבודה חדשה - הוא עובר ממקום עבודה אחד למשנהו, ובכל מקום משיבים את פניו ריקם, חרף הרזומה המכובד שלו; הוא לומד כעת לקח חשוב, ש"אָרוֹר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם וְשֵׁם בְּשׂוֹר זָרְעוֹ" (ירמיהו יז, ה).

אדם שמעביר את בטחונו מהקב"ה לעסק שלו, ואז העסק שלו פושט את הרגל - אזי גם אם כעת הוא נותר חסר כל - עליו לשמוח. זהו הדבר הטוב ביותר עבורו - הוא עבר ניתוח. הוא דומה לאדם שבגופו קינן גידול מסוכן, וכעת הוא יוצא מבית החולים - פחות הגידול. נכון שבנוסף לגידול, \$10,000 גם הם פחתו ממנו, אבל הוא מאושר. הוא רואה זאת כהצלחה, מכיון שהגידול הוסר. גם הקב"ה ביצע ניתוח והסיר מהאיש את העסק, שהיה גידול מסוכן שגרם לו לשכוח את ה'. אכן, אם הוא היה בוטח בה', העסק לא היה מסוכן עבורו, ולא היה צורך להסירו ממנו.

עקרון לחיים

הו, כעת הוא חי חיי הצלחה! הרופא הגדול הסיר ממנו את הגידול של "זמן ה' יסור לבו" (שם). מי שבוטח באמצעי, שכלו כבר אינו בוטח בה', וזהו ה'קוץ' הגדול מכולם, כי בזה הוא מאבד את אחת מהתכליות המרכזיות של החיים, שהיא, ללמוד לבוא לכלל הכרה ברורה בקב"ה. כולנו באנו לעולם הזה כדי ללמוד כיצד להכיר בה' בהכרה מוחשית, וכאשר אנחנו שמים את מבטחנו במשהו אחר, הכרה זו נגזלת מאיתנו.

זהו אחד העקרונות הגדולים בנוגע לדרכי הנהגתו יתברך עם ברואיו. הוא רוצה ללמד אותנו את הלימוד החשוב הזה, כי הצלחה או כשלון בהשגת הדעת הזו, היא זו שתביא את ההצלחה או הכשלון לחיי האדם בכללותם.

ולכן התפקיד שלנו הוא ליישם את הדעה הזו בכל תחום מתחומי החיים.

כשנוטלים תרופה, כשמבקרים אצל הרופא הטוב ביותר, אסור לנו לבטוח בשום דבר מלבד השי"ת. טעות גדולה היא לחשוב שהתרופה היא זו שתביא לנו מזור. כמובן שעלינו לקחת את התרופה, שהרי

וכעת אנחנו חוזרים לדבריו מלאי החכמה של רבינו החובות הלבבות: "כדי להתמיד הטובה - אל יבטח בה", כי אם בוטחים באמצעי כלשהו, בטחון זה עלול להיות הסיבה לכך שהאמצעי ילקח מאיתנו.

מה הסברא בכך? האם זהו עונש? לא. יש כלל ש"כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד" - הקב"ה הוא "חָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו".

והנה, אין כל ספק שאדם שמאבד את הטובה שהיתה לו, מדובר בצרה עבורו. בוודאי שכן. אולם להעביר את הבטחון מה' לאמצעי אחר - זוהי צרה גדולה בהרבה! זו צרה הרבה יותר גדולה! ולפעמים התיקון של הצרה הגדולה הזו מגיע על ידי צרה קטנה יותר - הוי אומר, הסרת האמצעי.

להוציא את הקוץ

בדיוק כמו אדם שניגש לרופא עקב קוץ שנתקע מתחת לציפורנו - ומה עושה הרופא טוב-הלב? הוא תופס את ידו של הפצינט ואוחז בה בחוזקה, ואז הוא נוטל לידי מלקחיים ומתחיל למשוך ולסובב. הרופא היקר מכאיב לאיש הזה כפי שאיש לא עשה מעולם, אולם זוהי הדרך היחידה להוציא את הקוץ מהאצבע.

כן הוא הדבר בענייננו - הקב"ה חפץ להוציא את ה'קוץ' התקוע בשכלנו, ולעתים זה חייב להעשות בצורה כואבת. ומהו אחד הקוצים המכאיבים ביותר שתקועים בשכלנו? ההרגשה, הדעה, האמונה, שכל מה שאנחנו משיגים, כל קנין שאנחנו קונים - האמצעי הוא זה שעזר לנו.

זוהי המחשבה הרעילה שמתחלת אל כל הצלחה שאליה האדם מגיע. כאשר אדם זוכה לאושר, בטחון, הנאה, כבוד או פרנסה על ידי אמצעי מסוים, קל מאוד ליפול ברשת הזו של ייחוס ההצלחה לאותו אמצעי.

ה'חכמולוג'

ניקח לדוגמא עובד מפעל או איש עסקים מוצלח. יש לו ראש טוב או ידים יעילות או מה שזה לא יהיה, שגרם לו - לפי הבנתו - לקבל קידום כלשהו או להצליח בדרך כזו או אחרת. הוא משלם את השכירות בזמן, וכך גם את שכר הלימוד במוסדות שבהם לומדים ילדיו. הוא 'סיפור הצלחה'! כמו שכתוב "חָכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עֲשִׂיר" (משלי כח, יא). הוא רואה את עצמו כחכם, אחרת - כיצד הוא הצליח? "הייתי עובד חרוץ. עבדתי קשה. הייתי איש עסקים טוב. יש לי חוש ריח להשקעות טובות".

הדרך שבה יוכלו כל איש ואשה להפוך ל'בעל הבטחון' של החובות הלבבות.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

קונים בטחון

המצרים סמכו על היאור, ולכן הוא היה הראשון לספוג את מכתו של הקב"ה, וכפי שלימד אותנו החובות הלבבות, שאמצעי שהאדם בוטח בו - עלול להילקח ממנו. 'בטחון' פירושו לסמוך אך ורק על השי"ת.

השבוע, נשתדל בלי נדר לעבוד על מידת הבטחון. בכל יום, כאשר אנו אומרים את המילים 'ולא נבוש כי בך בטחנו' בתפילת שמונה עשרה, נעצור לכמה רגעים ונתבונן בלימוד הגדול הזה, שאנחנו בוטחים בה' וסומכים רק עליו יתברך.

שאלה:

מדוע האיסור של 'לא תיקום' אינו נוגע לנקמה בפושעים או עושי רשעה?

תשובה:

אשיב לך כעת בקצרה [בדבריו ציין הרב זצ"ל לשיחה אחרת - קלטת בשם "נקמה כשרה" - שבה הנושא הזה התבאר באריכות]; כל אינסטינקט באנושות, הוטבע בה עבור תכלית מסוימת. אין אינסטינקט שהוא פסול במהותו. האינסטינקט ששמו 'נקמה', נברא באדם על מנת לעשות משפט צדק.

עלינו לכעוס על עושי רשעה. לא כמו הליברלים הלועגים לרעיון של עונש מוות, וטוענים שהדבר הזה נועד רק כדי 'להקל על הרגשות שלנו'.

אנחנו מחויבים להקל על הרגשות שלנו, כי הקב"ה נתן לנו את הרגשות הללו. מטרת הנקמה היא כדי שעושי רשעה ייענשו על מעשיהם. אנחנו מחויבים לכעוס על עושי רשעה!

נקמה היא מידה חשובה; היא נחוצה כדי שנכעס על פושעים ועושי רשעה. כאשר בני אדם מזניחים את האינסטינקטים הטבעיים שלהם ומאבדים את רגש הנקמה, או אז הפשיעה פורחת והצדק כבר אינו מיושם.

התורה מחייבת אותנו לעסוק בדרכי הרפואה הטבעיים, וכמו שכתוב "וְרָפָא יִרְפָּא", אבל כשלוקחים את התרופה, יש לומר כך - ואם אי אפשר לומר, אז יש לחשוב כך: "יהי רצון מלפניך שיהא עסק זה לי לרפואה", כי הקב"ה הוא זה שמרפא אותנו.

סופו של אבי ה'ג'וגינג'

כמו כן, אסור לסמוך על ההתעמלות לצורכי בריאות. לעשות התעמלות - בוודאי שצריך! אני ממליץ על הליכה. אבל אסור לבטוח בזה! יש אנשים שיש להם בטחון בדברים הלא-נכונים. היה אדם בשם ג'יימס פיקס שכתב ספר בנושא ה'ג'וגינג' (ריצה קלה), בו הסביר כיצד צורת ההתעמלות הזו מאריכה את חיי האדם. אם תעסוק ב'ג'וגינג' במשך כך וכך זמן בכל יום, הדבר יחזק את ליבך, וגם בגיל שיבה יהיה לך לב חזק. זה מה שהוא אמר. ומה היה סופו? הוא מת בגיל חמישים ושתים - בעיצומה של ריצת 'ג'וגינג'... אותו לב שעליו הוא סמך, הפנה אליו עורף.

היה אדם שהקפיד תמיד לשאת עמו אקדח לצורך הגנה עצמית; עד שלילה אחד חלם חלום בלהות, שגרם לו לשלוף את אקדחו ולירות בעצמו. אמצעי ההגנה שלו - הוא זה שהרג אותו.

איני אומר שאיננו צריכים לשמור על עצמנו. בוודאי שצריך לעשות את כל הפעולות הנחוצות. אבל אסור לנו לייחס את הצלחתנו לפעולות אלו. מה שנעשה - וצריכים לעשות - עלינו לעשות כל מה שנחוץ כדי לשמר את בריאותנו, לשמר את הרכוש שלנו, להצליח בכל תחום - בבית ומחוצה לו; למרות זאת, עלינו להיות ערים לסכנה, ולזכור תמיד שהדרך לשמור על בטיחותנו והצלחתנו היא בכך שנשים את מבטחנו אך ורק בהשי"ת.

ככל שהאדם מזכיר לעצמו את הענין הזה במשך היום - וזה אף פעם לא יותר מדי - כך יצליח יותר ויותר. הוא נוהג בדיוק כמו כולם; הוא עובד, מבשל, אוכל, עושה והולך, אבל הוא מזכיר לעצמו שוב ושוב שכל הצלחה, מהמורכבת ביותר ועד הפשוטה ביותר, אינה שלו - אלא של הקב"ה. הוא אינו סומך על משפחה, על העבודה, או על הידים הטובות שלו; הוא לא סומך על תלושי המזון, על דמי אבטלה, או על הדוד העשיר. לא! בכל מה שהוא מתעסק, במשך כל היום כולו, הוא מזכיר לעצמו ללא הרף שהכל תעתוע. זה רק אתה, הריבונו של עולם! רק אתה! כל היום. זו